

Алена Пісарэнка / Alena Pisarenka

Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт культуры і мастацтваў /

Belarusian State University of Culture and Arts

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5550-5060>

e-mail: irma13@tut.by

Размова... ..сусветаў: Інтэрпрэтацыя стылеўтваральных вобразных сродкаў і арыгінальных вобразаў паэтычнага маўлення Яна Чыквіна

CONVERSATION OF THE... UNIVERSES: Interpretation of the fundamental stylistic methods and the author's imagery in Yan Chikvin's poetic speech

ROZMOWA... ..WSZECHŚWIATÓW: Interpretacja obrazowych środków kształtujących styl oraz oryginalnych obrazów języka poetyckiego Jana Czykwina

Паэзія Яна Чыквіна характарызуецца незвычайнасцю маўлення на ўсіх узроўнях мовы, што дазваляе нам гаварыць пра ідыястыль паэта, прадуктыўныя маўленчыя з'явы. Сусвет аўтара, яго лёс, творчасць не існуюць без сусвету чытача-аматара, чытача-прафесіянала – літаратуразнаўцы, лінгвіста. Сусветы аўтара і чытача заўсёды ўзаемадзейнічаюць, узаемапранікаюць, і гэта адбываецца праз тэкст, праз гэтак званы “бярмудскі трохвугольнік філалогіі – гэта ланцужок Аўтар – Тэкст – Чытач” [Кайда 2005: 3]. Сусвет аўтара раскрываецца праз арыгінальнасць словаўжывання, словагучання, спецыфіку сказабудавання і тэкстаўтварэння, праз адметнасць літаратурных вобразаў.

Стылеўтваральным вобразным сродкам паэтычнага маўлення Я. Чыквіна з'яўляецца метафара – троп, які, як сцвярджае даследчык полісеміі Васіль Старычонок, звязаны “з пазнавальнай дзейнасцю чалавека, абагульненнем вопыту яго жыцця, з працэсамі вобразнага мыслення, з імкненнем адначасовай і ўсебаковай характарыстыкі прадмета і вызначэння яго адметных рыс. Працэс канструявання метафары – своеасаблівы ключ да разумення таго, як ствараецца бачанне свету, яго ўніверсальны вобраз, як ажыццяўляецца пазнанне і разуменне свету прыроды і ідэальнага свету [Старычонок 2017: 57–58]. Назоўнікавая разнавіднасць тропа, уласцівая мове прааналізаваных вершаў, уяўляе спалучэнне двух назоўнікаў, адзін з якіх ужыты ў назоўным, а другі –

у родным склоне, прычым адзін кампанент мае прамое значэнне, а другі – пераноснае: *пылінка часу, клавіятура шпалаў, далікатнасць дыхання, крышталі дажджу, срэбныя струны ветру, ценяў вострыя нажы, душа свячы, лоб каменя* і інш. Нават у вузкім кантэксце-словазлучэнні відаць арыгінальнасць метафарычнага перастварэння рэчаіснасці, у той час як больш шырокі кантэкст дазваляе ўявіць глыбіню пачуццяў аўтара / лірычнага героя ці ўбачыць тую панараму вобразаў, якія ўзаемадзейнічаюць паміж сабой, нібы нанізваюцца на паэтычную нітку асацыяцый паэта, ствараючы адметныя малюнкi, завершаныя мініяцюры: *Без злачынства / Так калісьці пераліваліся гадзіны / У вядро юнацтва з возера дзяцінства; І ўсё. Стаіць вякамі памяць гэта. / На сценах палляці / Вісяць твае партрэты; Ты вочы вяжаш мне тугой самоты; Ухаце завалы зрудзелай бяды. / Душа зыходзіць кругамі шматліха. / Туды, дзе жменямі чыстай вады / Зіму разбурае адліга; ...слядоў шматкроп'е на прыпынках...; А там ужо толькі асколкі / Разбітай вясны. Руіны / Адцвіўшага бэзу стаяць толькі / І свечкі каштанаў найўных; Перахрысціла маці рот / І пачала ні то малітву паўтараць, / Ні то развязаць вузельчыкі свайго жыцця / Пры дапамозе ціхамірных нараканняў.* Вядома, чым меншая ступень спаянасці кампанентаў у такіх назоўнікавых метафарах ці іншых тропях, тым больш незвычайныя вобразы, тым больш арыгінальнае словаўжыванне, а значыць, ідыястыль аўтара. Прадуктыўнасць аказіянальнай разнавіднасці вобразных сродкаў у мастацкім радку – прамое сведчанне таленту пісьменніка. Прыведзены фактычны маўленчы матэрыял пацвярджае філасофска-вобразную выснову беларускага паэта Алеся Разанава пра дадзены моўны сродак:

У сваіх крайніх – самавольных – праявах метафара выкарыстоўвае прыём чорнай магіі: сілком “сшывае” адно з адным тое, што само не жадае “сшывацца”, “шлюбуй” адно з адным тое, што само не жадае “шлюбавацца”; метафара занадта наўмысная, каб быць ісцінай, занадта ўмелая, каб быць шчырай [Разанаў 2009: 6].

Аднак метафара Я. Чыквіна шчырая ў адлюстраванні эмацыянальнага стану, у апісанні яго творчых, адметных асацыяцый і яго светасузіранняў.

Дзеяслоўная метафара, структура якой уяўляе спалучэнне назоўніка з прамым і дзеяслова з праносным значэннем, не менш прадуктыўная за ахарактарызаваную вышэй разнавіднасць. Прызначэнне гэтых тропяў аднолькавае: стварэнне мастацкіх вобразаў, аднак мініфункцыя адрозніваецца. Дзеяслоў, метафарызуючыся, дапамагае паказаць зменлівасць стану, разнастайнасць працэсаў, стварыць малюнкi рухомыя, “жывыя”, таму дзеяслоўная метафара часам становіцца асновай для стварэння прэзапапеі (увасаблення): *І смерць хаваецца за небакраем; смерць адзелася ў вохкую ціш / і побач сядзіць ды глядзіць, / паці-*

*раючы рукі – ёй непатрэбныя, нам невідочныя; Па вуліцах танцуе баса-
нож / Яна [зіма] пад зыкі ветранае скрыпкі; Сняжынкi ў гурбы па-
даюць з разбегу, / І не падняцца ім ніколі ўгору.*

Адметнасцю паэтычнай манеры Я. Чыквіна з'яўляецца менавіта ўзаемадзеянне вобразных сродкаў, калі адзін з тропаў з'яўляецца кампанентам другога. Думаецца, у выніку гэтага ўзнікаюць такія сэнсавыя насленні ў адным-двух паэтычных радках, якія патрабуюць паступовага / шматступеньчатага прачытання, асэнсавання. Напрыклад, частым кампанентам метафары ў паэтычным радку Я. Чыквіна з'яўляецца эпітэт: *Дзень стары* (эпітэт) *кладзе* (метафара) *перада мною / Ценяў вострыя* (эпітэт) *нажы* (метафара); *У крышталях дажджы* (метафара) / *срэбныя* (эпітэт) *струны ветру* (метафара) *і далёкі грукат нябёс* (метафара) – / *хутка народзіцца бура* (метафара): *і юная прыгажуня / сваімі вачыма ўбачыць / сваю ж разбуральную* (эпітэт) *радасць*.

Творы, у якіх праз спалучэнне аказіянальных тропаў, ствараюцца вобразы, найбольш ярка дэманструюць маўленчыя, у тым ліку выяўленчыя рысы аўтарскай манеры, неардынарнасць светаўспрымання. Кампанентам метафары можа быць, напрыклад, перыфраза: *Дзень – залачная птушка* – / *Выспеліў яблык чырвоны / Для дзяўчат найпрыгожых. / Вечар – зялёнае дрэва – / Вырасціў грушу надзеі / Для маладосці п'янай. / Ноч – чарадзейнае яйка – / Ляжыць на гасцінцы дарозе / Чакае бабу і дзеда*. У трох строфах, кожная з якіх па тры радкі, паэт адлюстравалі дзякуючы метафарызацыі, жыццё чалавека. Вобразна і па-мастацку дакладна арыгінальныя перыфразы характарызуюць *дзень* (залачная птушка), *вечар* (зялёнае дрэва) і *ноч* (чарадзейнае яйка). І калі дзень выпельвае яблык спакусы (метафара дзеяслоўная і назоўнікавая), то вечар вырошчвае грушу надзеі (метафара дзеяслоўная і назоўнікавая) для маладосці п'янай (эпітэт); у сваю чаргу, ноч не выпельвае, не вырошчвае (рух жыцця маладога спыняецца, запавольваецца), а *ляжыць* і *чакае* бабу і дзеда. Аўтар нібы хоча сказаць, што старасць для ўспамінаў, самасузірання, для спакою. Усё мінае – такая логіка жыцця, і ўспрымаць гэта трэба лёгка, не трымаючы ні за крысо, ні за крыло ні дзень, ні вечар. Не ўтрымаеш, толькі можаш працягнуць, прадоўжыць, але тут кожны будзе свой шлях, ладзіць уласны тэмп, рух... а кругазварот не спыняецца: *трэцца і б'ецца / быт аб нябыт* (дадзеная аўтарская метафара аздобленая гукапісам – у паўторы звонкага [б] праяўляецца рашучая рухомасць, якую нельга аспрэчыць, адмяніць. Трэба зазначыць, што аўтар змяняе, удакладняе традыцыйнае ўяўленне пра сімвал раніцы як пачатку жыцця, юнацтва, дзень – сталасць, вечар – старасць, ноч – забыццё, смерць. На яго думку, і ноч для жыцця, што можа быць мудрэйшым за выснову: жыццё вечнае. Экстралінгвістычныя каментарыі да паэтычных радкоў Я. Чыквіна сведчаць пра глыбокі падтэкст, філасофскую накіраванасць твораў.

Як прадуктыўны кампанент, які ўзаемадзеінічае з іншымі тропамі, метафара стварае “вобраз у вобразе”, такое незвычайнае выкарыстанне слова з пераносным значэннем таксама робіць ідыястыль непаўторным.

Метафара як сродак апісання навакольнага асяроддзя па сэнсава-функцыянальных характарыстыках можа быць падзелена на дзве групы: першая, якая заключае ў сабе станоўчую эмацыянальна-экспрэсіўную ацэнку; яна стварае вясковы пейзаж, у тым ліку забяспечвае апісанне прыроды: *Мокрая сцежка ў гарод. / Па ёй віхляецца восень...; Смарагды раслін выносяць вохравасць лета; Бліскавіца неба раз'ярыла / Званочкамі жаўрук ўсё намагаецца звінец / Свой гімн жыццю і роднаму аселлю; Хрушч у траве агонь зялёны крэша; Расце, расце цяпло раслін і прагна сокі п'е ўсё жывое – / Старэча дуб і хлапчане жасмін, / І мокрая лілей галоўкі над вадою; Ветру зялёнага рэчка, / Дзень – поўны збан медуницы; Каштаны адзелі хітоны, / Стаяць ганароваю вартай; Мне сніцца карал арабіны / І як з вады выплываюць лілей; Гэта плошча ільну / З душой сіняй агню; А з боку – / Крыніцы вядзёрка вады.* Другі від тропа найчасцей характарызуе гарадскі пейзаж, і, як правіла, дэманструе негатывіўную плынь асацыяцыяй, з чаго можна зрабіць выснову, што менавіта ў горадзе лірычны герой адчувае сябе няўтульна: *Вечар вандроўны на дрэвах павіс, / Морак сабачыцца ў чэраве вуліц; Нізка, нізка – на асфальце / Даскварваліся дажджынак заморышы; Але па жылах вуліц пайшла каламута; Траншэі вуліц з танкамі трамваяў; Вужэе сцежка, дзічэе сад. / І лапушыцца ў гародзе адчай...; У казырку захаду / Бухаў пейзаж агню, / Як мільёнае пажаданне – / Не ведаючы ні сваіх крыніц, / Ні парогі свайго катастрофічнага расчаравання.*

Паэт выкарыстоўвае метафарызацыю з мэтай выяўлення пачуццяў, характарыстыкі стану душы, яго зменлівасці: *З вачэй злятае белы голуб плач; Голас гарыць; Б'ецца сэрца самоты; Драўляны смутак ізумруднай плямай / Вылазіў з закуткаў і цвіў буяна / І варушыў жытло пчэры; Недапітая шклянка паветра стаяла; Няма чым дыхаць. Лістапад. / Вязнуць словы ў горле; Ды побач навакольных сцен / Нянавіць стромкая расце / І гонкія слупы бязвер'я / У самым цэнтры перыферыі; Ты ствараеш свет і ночы / Нараджэння, пахавання; Праз губ вільготных мост / Мы вярнуліся ў маладосць. / А праз вачэй высокую дугу / Недаснёныя радасці бягуць. / Вабнасць нашых крылаўрук / Нас выносіць угару, / Там, дзе душам – светлыня, / І дзе целы прамяняць; Датла згарым мы ад самоты ў самоце; З высокіх дахаў неба свеціць сонца закаханых; Я той, хто сэрцам памяці помніў / Голас твой.*

Паэтычная метафара Я. Чыквіна, акрамя структурна-граматычных і функцыянальных, мае пэўныя сэнсава-кампанентныя адметнасці; для таго, каб узмацніць характарыстыку, падкрэсліць інтэнсіўнасць якасці, дзеяння, моц пачуцця, аўтар спалучае ў структуры дадзенага тропа

аднакаранёвыя словы ці словы з сінанімічным значэннем: *Чытаю сцэжак кволенькі сюжэт, / дзе паабал сум пасеяны і мітусня / і дзе, **рассеўшыся, сядзяць** усе відовішчы жыцця; дзе неба нам дазволіць **польшам** маім / яе **агонь** абняць; Як хочацца душэўнага цяпла і **шчасце шчасцем** затрымаць; **І ночы штоночы жыццё** вышывалі / **жывою** мярэжкай без майго намагання; Пасеяная мною з **болю** кветка **болю**; Плыву праз **ночы ноч**, аслеплены самотай лета; Покуль у невады вечнае дзённае **сонца** / Не злоўлена **сонцам** счарнелым; **Жыццём к жыццю** пакліканы; **Сваім жыццём** маё **жыццё** / Не адкладай на потым; Яно [жыццё] **сталася тут, на гэтай планеце, знічам** / у парыве **таемным** чагосьці да нечага **таямнічага**. Часам у структуры аднаго верша з аналагічнай мэтай паэт выкарыстоўвае рэдкі стылістычны прыём – кіклас [Москвін 2006: 430], сутнасць якога ў паўторным выкарыстанні сказаў / радкоў / строф у відазмененым выглядзе, параўнаем: *Не камень я, не векавечны – / Таму **згартаю святло да святла**, / Таму **збіраю цяпло да цяпла** – пачатак верша і *Наводдаль спеўна змяркаецца вечнасць. / А я – **аскепкі цяпла да цяпла**, / А я – **агніцы святла да святла** – завяршэнне.***

Аўтар нібы разважае над зместам першай страфы – сэнсам жыцця і прыходзіць да высновы, якая адлюстравана ў змененай структуры і ў “падкарэктаваных” жыццём кампанентах экспрэсіўнай фігуры. Думаецца, што паўтор такога тыпу

дэманструе развіццё сюжэта па спіралі, а таксама само дзеянне, рух жыцця. Мы вяртаемся да ўжо перажытага ў думках ці ў рэальнасці, аднак глядзім на гэта па-новаму, адчуваем інакш. Перажытае аднойчы не паўторыцца таксама [Пісарэнка 2017: 80-81],

не вернецца ў тым самым выглядзе: нават калі мы не мяняемся, мяняецца свет і абставіны.

Паэтычная прастора Я. Чыквіна напоўнена самымі разнастайнымі вобразамі, пры характарыстыцы якіх асаблівае месца належыць эпітэтам. Дадзены троп мае розныя структурна-граматычныя характарыстыкі і, як правіла, асаблівы аўтарскі змест: ён можа быць выражаны якаснымі ці адноснымі прыметнікамі, простымі і складанымі (злітны – дваіны / траіны від тропа), дзеепрыметнікамі, прыметнікавымі / дзеепрыметнікавымі словазлучэннямі ці назоўнікамі (эпітэт-прыдатак): *Маё **раскрытае неба** / Плыве над табой у нябыт / **Набраклаю кнігай тугі**; Нібы **навечна куплены білет** – твой пацалунак на пероне; ...за **развітальнае** маё **слаўцо**, якое капнула ў **разораную** намі / **глебу суму-вечара**; І з яе **спакойна-светлага аблічча** / Капнула слязіна; ...неба сыпле **сіні дождж надзей**; **Меднавалосая Ніке** ішла прада мной; ...ёсць іншы свет / **недзе там, за сёмай ракой**: / **Рухліва-прынадны і першасна-боска-напеўны**, / **Дзе ў жывых кругах нагрэтага святла** / **Расхінутыя свету па-дзіцячы душы**; **Рыжы, пахучы мёдам агародчык**, / **Геаметрычны спакой, летні одум**. / Але **пыл***

*смутку, трывожна-пякучы, / За сэрца сціскае / Зялёным вянком прахалоды; Дождж ідзе на маю галаву пахмурна-навесны, / Дождж-напамін пра хуткаплыннасць светлаблакітнай песні. / Дождж ідзе. На маю галаву. Дождж серабрыставалосы; Толькі мне ўжо не бачыць вясны салаўіна-шчаслівай; Смерць непазбежная будзе калісьці пазбежнай; Рукой дрыжачай я кладу, Айчына, / На твар твой свята-светлыя крыжы. Эпітэт заключае ў сабе дэталі-характарыстыку, без якой вобраз не будзе мець завершанасць і тую мастацкую іншасказальнасць, якая вылучае прадмет з шэрагу падобных ці аднародных і трансфармуе яго ў эстэтычна вартасны аб'ект мастацкага маўлення: лёгка ўяўляецца чытачу перапоўненая тугою кніга жыцця – **набрак-лая**; і дождж гадоў, які сыплецца на галаву паэта, безумоўна, **серабравалосы** (кантэкстуальны сінонім да лексемы сівы), і **геаметрычны** спакой з яго выверанымі дакладнымі, акрэсленымі межамі; і вялікая любоў аўтара да Айчыны, якая праяўляецца праз **дрыжачую** руку, якая **свята-светлымі** крыжамі жагнае Яе.*

Асаблівасцю паэтычнай манеры аўтара з'яўляюцца маўленчыя эксперыменты фанетычнага ўзроўню мовы, у выніку якіх праз сугуччы розных ці блізкіх па значэнні слоў, праз складападзел [4], даўжыню радка [5], перастаноўку складоў і інш. ствараюцца алітэрацыя, асананс, каламбуры, метатэза (анаграмы) [Романова 2006: 200], анаматапеі і інш. слоўныя вынаходніцтвы-штукарствы, аўтарскія прыёмы экспрэсіўнасці: **Вокамысль / вочыць / вокамнгенна / вечную вечнасць; У царстве Вострых Кос / каса / сказала / казе / касінае / вострае / слова / Прарока; І хтосьці даў мне разуменне сябе і свету, / і патрэбу будавання сэнсу для вялога і малікага; Ляцяць жураўлі ў цёплыя краі / Праз Крым: / Крум-крам, / Крум-крым, / Праз Крым / Ключамі адлятаюць. / То ў Пакістан, то над Ніл / Праз Крым: / Крум-крам, / Ку-гіл, ку-гіл. / Клінам пралятаюць**. Відавочна, што ўсе прыёмы маюць аказіянальную маўленчую адметнасць: напрыклад, у выніку перастаноўкі складоў атрымаліся анаграмы-неалагізмы з празрыстым сэнсам: вялікае і малое, духоўнае і матэрыяльнае, добрае і дрэннае часам падмяняюцца і зблытваюцца. Як жураўлі развітваюцца з радзімай, пераклікаюцца, так і гукі ў словах нібы вядуць пераклічку. Гукавобраз жураўлёў сумны; тужлівасць, працягласць палёту птушак увасобілася ў паўторы кораня *ляц'*- (ляцяць), *-лят-* (адлятаюць, пралятаюць), выдзеленых гуках, некаторыя з якіх рэхам адгукаюцца ключавому слову-назве **жураўлі** – [у, ў, а, р, л, і]. Ужыванне аднакаранёвых слоў з мэтай паказаць працягласць, інтэнсіўнасць дзеяння ўласціва ідыястылю Я. Чыквіна (напрыклад, неалагізм **вязаць-адвозяць-возяць у непамяць**). Пачуццёвая гама аўтара адлюстроўваецца, узмацняецца праз гукавую гаму твораў – гэта адна з адметнасцяў яго паэтычнага маўлення.

Узаемадзеянне графічных, фанетычных, лексічных сродкаў выразнасці, гарманічнае спалучэнне формы і зместу таксама дапамагае аўтару стварыць іншыя арыгінальныя вобразы. Такі адметны мастацкі

вобраз створаны паэтам у вершы *Размова сусветаў*; адзін з аспектаў гэтага вобраза ўжо быў прааналізаваны Людмілаю Зарэмбай [Зарембо 2017: 109–117]. У названым вершы паэт звяртаецца да сродкаў графічнай выразнасці: з дапамогай такіх сродкаў

можна надаць другі (фонавы, ілюстратыўна-сімвалічны) план як тэксту, так і асобнаму слову, асобнаму радку. Адным з такіх сродкаў з’яўляецца фігурны тэкст, форма якога ўтварае ўзор, ці адпаведны зместу дадзенага тэксту малюнак [Москвін 2006: 529].

Для таго, каб “убачыць” вобраз, сэнс якога ў назве *Размова сусветаў*, дастаткова паглядзець на форму твора: у адным слупку размешчаны галосныя, у другім – зычныя; яны, збытаныя і падзеленыя прабеламі, радкамі, строфамі і знакамі прыпынку – коскамі, кропкамі, пазбаўленыя канкрэтных сэнсаў. Вобраз графічны, можна сказаць, літарны, толькі тады будзе мець сэнсавае нападненне, будзе ўяўлены поўнасцю і ўспрыняты чытачом, калі паміж Сусветамі адбудзецца дыялог, калі галосныя і зычныя гукі накладуцца адзін на другі і ўтворацца словы, а ўжо праз словы паэт ідзе да канчатковага стварэння вобраза, як мас-так праз фарбы:

Размова...	...сусветаў
Ы ыы я. А еы яя.	Мжвз плнт змл,
Ы оеа і зы у аоы.	Мснчн сстм дх здрв
У аао, еаа і аа,	Нсгн, пвтр, вд
І іуа. А ыо ыо.	Мрнс в хт хтв.
Ае, оі аі яы уаа.	Шчсц шт мж нм лжц пстт,
У аоі ойы озы -- ойы озы.	Встлк внпт, внпт.
Ы ааы, а эа аа	В врвр вс трбпргн
У аае ыя а уі уеаў.	Ндлш звлк ссвт.

Такім чынам, каб даведацца, аб чым гавораць Сусветы ў вершы, трэба, як адзначалася, правесці лінгвістычны эксперымент: скласці словы з галосных і зычных. У выніку атрымаецца верш: *Мы жывыя з планеты зямля. / Мы сонечна дух здаровы. / У нас агонь, паветра і вада, / І мір у нас. А вы хто, хто вы. / Шчасце, што між намі ляжыць пустата. / У вас толькі войны поэты – войны поэты. / Вы варвары, вас трэба прагнаць / У найдалейшыя завулкі сусветаў*. Гэты лінгвістычны эксперымент аказаўся няпростым, спатрэбіўся час, каб азбука, графічныя малюнкi галосных і зычных, загаварыла гукасэнсамі, лексемамі. Аднак азбука жыцця яшчэ больш складаная, і каб сустрэліся сусветы душ, часам патрэбны цэлыя жыцці. Вобразныя сродкі верша сціплыя, але пры такой арыгінальнай форме гэта тая мера, тая дастатковая вобразнасць, якая стварае гармонію літаратурнага твора. Асноўная метафара верша – графічная, сам ён будзеца на антытэзе: Сусвет зямны, дзе сонечна здаровы дух, дзе агонь, паветра, вада і мір ствараюць падмурак жыцця, супрацьпастаўляецца войнам, зямляне – варварам. Сэнс жыцця – у абароне, у тым, каб прагнаць заваёўнікаў за пустату, як мага далей, у іншыя завулкі сусветаў: эпітэт – *жывыя* (мы),

сонечна здаровы (дух), метафары – ляжыць пустата, завулкі сусветаў. А. Разанаў – сучасны аўтар-вынаходнік новых формаў – слухна сцвярджае, што “змест і форма ў творы не супадаюць, а ўзаемадзейнічаюць”, “каб тэкст «запрацаваў», неабходна надаць яму такое становішча, такі нахіл, каб ён меў патрэбу ў руху, у развіцці, у выйсці” [Разанаў 2009: 15]. Я. Чыквін знаходзіць адпаведны нахіл для гукаў і лексем, і яны пачынаюць гаварыць, прычым інфармацыя яўная (экспліцытная) не меншая за імпліцытную (схаваную паміж радкоў). Глыбіня падтэксту не выклікае сумнення: уяўленне чытача ідзе далей, малюе падзеленыя часам і прасторай жыцці / лёсы мужчыны і жанчыны, бацькоў і дзяцей, сяброў, сваякоў... Каб душы (Сусветы) сустрэліся, трэба знайсці, адшукаць кропкі дотыкаў, каб шляхі перасякліся, трэба знайсці сцежкі да душ, да сэрцаў; і гэта незвычайная, няпростая – духоўная праца. Думкі, якія дапісвае чытач, вынікаюць не са зместу твора, а з яго формы, але, у любым выпадку, гэта тая імпліцытная інфармацыя, якая ўяўляе сабой падтэкст, які недаступны непасрэднаму назіранню, ён выслізвае пры першым прачытанні і пачынае праступаць праз змештава-фактуальную інфармацыю пры паўторным, неаднаразовым прачытанні [Гальперін 2006: 44]. З улікам сказанага можна сцвярджаць, што дадзены верш арыгінальнай структуры мае трохступеннае ўспрыманне: 1. Зрокавае асэнсаванне малюнка – формы верша, 2. Канструяванне слоў, у выніку чаго адбываецца паслядоўнае аднаўленне фактаў, паслядоўнасць падзей у змесце тэксту, 3. Аналіз аўтарскага і магчымага чытацкага падтэкстаў як выніковы этап сатворчасці дыялогу аўтара і чытача, можна сказаць, – размова сусветаў.

Такім чынам, паэтычнае маўленне Я Чыквіна – цэласная сістэма, складнікі якой узаемадзейнічаюць, выяўляюць адметнасць аўтарскіх асацыяцый і ў кантэксце кожнага твора ствараюць арыгінальныя вобразы на лексічным, фанетычным, графічным і інш. узроўнях. Відавочна, што гармонія вынікае таксама з адпаведнасці формы і зместу. Правёўшы лінгвістычнае апісанне прадуктыўных тропай, арыгінальных вобразаў і дыястылю паэта, можна адказаць на эпиграф-пытанне: паэзія, шчырая, эстэтычна вартасная, што ўласціва і прааналізаваным тэкстам, з’яўляецца пазачасовай, вечнай, зразумелай розным пакаленням чытачоў розных краін.

Бібліяграфія

- Gal'perin Iľ'a. 2006. *Tekst kak ob'ekt lingvističeskogo issledovaniâ*. Izd. 4-e, stereotipnoe Moskva: KomKniga [Гальперін Ілья. 2006. *Текст как объект лингвистического исследования*. Изд. 4-е, стереотипное. Москва: КомКнига].
- Kajda Lûdmila. 2005. *Stilistika teksta: ot teorii – k dekodirovaniû: učeb. posobie 2-e izd., ispr.* Moskva: Flinta: Nauka [Кайда Людмила. 2005 *Стилистика текста: от теории – к декодированию: учеб. пособие 2-е изд., испр.* Москва: Фланта: Наука].

- Moskvin Vasilij. 2006. *Stilistika ruskogo âzyka. Teoretičeskij kurs*. Izd. 4-e, pererab. i dop. Rostov n/D.: Feniks [Москвин Василий. 2006. *Стилистика русского языка. Теоретический курс*. Изд. 4-е, перераб. и доп. Ростов н/Д.: Феникс].
- Pisarènka Alena. 2018 *Gukavaâ garmoniâ DAŽDŽU Alesâ Razanova i RÊŠATA Âna Čykvina*. U: *Actual problems of the theory and practice of philological researches: materials of the VIII international scientific conference on March 25–26, 2018*. Prague: Vedecko vydavatel'ske centrum «Sociosfera CZ» [Пісарэнка Алена. 2018. *Гукавая гармонія ДАЖДЖУ Аляся Разанава і РЭШАТА Яна Чыквіна*. У: *Actual problems of the theory and practice of philological researches: materials of the VIII international scientific conference on March 25–26, 2018*. Prague: Vedecko vydavatel'ske centrum «Sociosfera CZ»].
- Pisarènka Alena. 2013. *Supastaŭlâl'nae stylistyčnae dèkadziravanne veršaj Rygora Baradulina AL'VOMNAE i Âna Čykvina FLIRTUS'*. U: *Belaruska-ruska-pol'skae supastaŭlâl'nae movaznaŭstva i litaraturaznaŭstva, kul'turalogija: zb. navuk. artykulaŭ, pad rėd. G. Mezenka*. Vičeb'sk: VDU [Пісарэнка Алена. 2013. *Супастаўляльнае стылістычнае дэкадзіраванне вершаў Рыгора Барадуліна АЛЬБОМНАЕ і Яна Чыквіна ФЛІРТУСЬ*. У: *Беларуска-руська-польскае супастаўляльнае мовазнаўства і літаратуразнаўства, культуралогія: зб. навук. артыкулаў, пад рэд. Г. Мезенка*. Віцебск: ВДУ].
- Pisarènka Alena. 2017. *Filalagičny analiz mastackaga tэкstu: vučėb. dapam*. Minsk: Narodnaâ asveta [Пісарэнка Алена. 2017. *Філалагічны аналіз мастацкага тэксту: вучэб. дапам.* Мінск: Народная асвета].
- Razanaŭ Ales'. 2009. *Suma nemağčymascâj: znomy*. Minsk: Ĭ. P. Logvinaŭ [Разанаў Алясь. 2009. *Сума немагчымасцяў: зномы*. Мінск: І. П. Логвінаў].
- Romanova Natal'â. 2006. *Stilistika i stili: učebnoe posobie; slovar'*. Moskva: Flinta: MPSI [Романова Наталья. 2006. *Стилистика и стили: учебное пособие; словарь*. Москва: Флинта: МПСИ].
- Staryčonak Vasil'. 2017. *Mnagaznačnasc' slova ŭ belaruskaj move*. U 3-h kn. Kn. 1. *Asnoj-nuâ typu polisemii, kirunki semantyčnaj deryvasy*. Minsk: Kolorgrad [Старычонок Васіль. 2017. *Мнагазначнасць слова ў беларускай мове*. У 3-х кн. Кн. 1. *Асноўныя тыпы полісеміі, кірункі семантычнай дэрывацыі*. Мінск: Колорград].
- Zarembo Ljudmila. 2017. *Ob "eksperimental'nom" stihotvorenii Âna Čikvina RAZMOVA... ..SUSVETAŭ": idej vremeni i formy vremeni* [Зарэмбо Людмила. 2017. *Об «экспериментальном» стихотворении Яна Чиквина РАЗМОВА... ..СУСВЕТАЎ: идеи времени и формы времени*] [online] https://repozytorium.uwb.edu.pl/jspui/bitstream/11320/6374/1/BV_9_2017_Л_Зарэмбо_Об_экспериментальном_стихотворении_Яна_Чиквина_Размова_сусветау.pdf [доступ: 17.08.2020].

ABSTRACT: The specific character of Yan Chikvin's poetic speech vividly manifests itself on the lexical and phonetic levels. The productive tropes he uses in the analyzed texts are the noun-and-verb type of metaphor and epithets characterized by structural and grammatical diversity and the author's vision. His fundamental stylistic method is euphony: the author manages to create original images with its help. In his poem Conversation of the Universes, the poet turns to the means of graphic expression: the graphic image acquires semantic content and makes its way to the reader – when vowels and consonants are superimposed on one another and words are formed, a dialogue between the Universes takes place. Yan Chikvin's poetic speech is an integral holistic system, with its components interacting with each other, demonstrating the uniqueness of the author's associations, and, as a result, transforming reality into a figurative artistic space.

KEYWORDS: Poetic speech, stylistic methods, metaphor, epithet, euphony, graphic image.

STRESZCZENIE: Specyfika języka poetyckiego Jana Czykwina wyraźnie występuje na poziomie leksykalnym i fonetycznym. W przebadanych tekstach produktywnymi środkami poetyckimi są metafory (rzeczownikowe i czasownikowe) oraz epitety, które charakteryzują się różnorodnością pod względem struktury, gramatyki i nasycone są treścią autorską. Środkiem kształującym styl jest instrumentacja głoskowa, za pomocą której autor stwarza oryginalne obrazy. W wierszu *Rozmowa wszechświatów* poeta korzysta z graficznych środków wyrazu. Obraz graficzny napełnia się sensem i jest łatwiejszy w odbiorze przez czytelnika, gdy samogłoski i spółgłoski nakładają się na siebie, tworząc słowa. Wtedy między wszechświatami odbywa się dialog. Język poetycki J. Czykwina stanowi całościowy system, składniki którego wzajemnie na siebie oddziałują, wyrażają indywidualne skojarzenia autora, skutkiem czego jest przekształcenie rzeczywistości w poetycki obraz przestrzeni.

WYRAZY KLUCZOWE: język poetycki, środki kształtujące styl, metafora, epitet, instrumentacja głoskowa, obraz graficzny

РЭЗЬЮМЭ: Спецыфіка паэтычнага маўлення Я. Чыквіна выразна выяўляецца на лексічным і фанетычным узроўнях. Прадуктыўным тропам у прааналізаваных тэкстах з’яўляюцца метафара – назоўнікавая і дзеяслоўная разнавіднасць, а таксама эпітэт; ён характарызуецца структурна-граматычнай разнастайнасцю і аўтарскім зместам. Стылеўтваральным сродкам з’яўляецца гукапіс: з яго дапамогай аўтар стварае арыгінальныя вобразы. У вершы *Размова сусветаў* паэт звяртаецца да сродкаў графічнай выразнасці: графічны вобраз набудзе сэнсавае напаўненне і ўспрымецца чытачом, калі галосныя і зычныя гукі накладуцца адзін на другі і ўтворацца словы, тады паміж Сусветамі адбудзецца дыялог. Паэтычнае маўленне Я. Чыквіна – цэласная сістэма, складнікі якой узаемадзейнічаюць, дэманструюць адметнасць аўтарскіх асацыяцый і ў выніку рэчаіснасць пераствараецца ў вобразную мастацкую прастору.

КЛЮЧАВЫЯ СЛОВЫ: паэтычнае маўленне, стылеўтваральныя сродкі, метафара, эпітэт, гукавобраз, графічны вобраз.